

Ladislav Bareš

V průběhu jarní části archeologické sezóny 2004/2005¹ byla dokončena epigrafická dokumentace reliéfní výzdoby Iufaovy² a Padihorovy³ hrobky. Na fólie byly okopírovány texty a zobrazení na vnější straně spodní části („dna“) Iufaova vnitřního antropoidního sarkofágu a na stěnách prohlubně ve vápencovém vnějším sarkofágu, v němž byl vnitřní sarkofág uložen. Ve všech případech šlo o zahloubený reliéf, se značkami někdy jen několik milimetrů velkými.

Výzdobě vnějších stěn spodní části Iufaova vnitřního sarkofágu dominuje procesí 66 božstev a zádušních géníů, kteří měli chránit zemřelého. Kromě známých božstev, jakým byl například průvodce zemřelých Anup, se zde objevují i méně známá božstva a géniové. Pozoruhodná je skutečnost, že některá božstva se tu objevují v jině dosud nedoložených podobách – např. Kebehsenuf, jeden ze čtyř tzv. Synů Horových, je tu na severní stěně sarkofágu znázorněn jako ryba spočívající na podstavci ve tvaru palácového průčelí (tzv. serechu), nikoli ve své obvyklé lidské podobě (jako na protilehlé, jižní stěně téhož sarkofágu), eventuálně v lidské podobě se sokolí hlavou.

Texty na bočních vnějších stěnách spodní části Iufaova vnitřního sarkofágu jsou uspořádány symetricky – začínají v podélné ose za hlavou a končí na hranách nohou. Jak na pravém (tedy severním), tak na levém (jižním) boku je tvoří 101 svislých sloupců, obsahujících úryvky ze základních souborů náboženských textů a další říkadla obdobného charakteru. Na pravém boku to jsou kromě dalších textů postupně říkadla 317–319, 267, 269, 25, 32 a část říkadla 356 z Textů pyramid, říkadla 165–167, 583 a 184 z Textů pyramid, za nimiž následuje závěr kapitoly 1B Knihy mrtvých. Větší část této kapitoly je kupodivu napsána na víku tohoto sarkofágu. Na levém boku to jsou říkadla 151, 625, 208, 716, 179, 215, 353, 227, 197, 529, 352, 301, 457, 363, 429 z Textů rakví, mezi nimiž jsou další podobné texty, které ovšem do této sbírky nepatří. Následují říkadla 270–272 a 304 z Textů pyramid a za nimi říkadla 188, 189, 362, 353 a 207 opět z Textů rakví.

Západní konec dna vnitřního sarkofágu, o nějž se opírala chodidla mumie, nesl na vnější straně jedinečně dochovanou velkou scénu, kdy zemřelý sedí před obětním stolem uprostřed navršených obětních potravin a nápojů nejrůznějšího druhu. Po stranách této scény jsou znázorněni služebníci přinášející další obětiny, ale i zádušní kněží předčítající z posvátných svitků starobylé texty, jejichž pomocí se zobrazené produkty měly proměnit ve skutečné potraviny a nápoje a nasytit tak ducha zemřelého majitele hrobky. Nad touto scénou je pro jistotu zaznamenán další rozsáhlý soupis obětí. U každé z více než stovky položek (různých druhů chleba, pečiva, ovoce, zeleniny, kusů masa, vína a piva atd.), které obsahuje, je uveden počet kusů či nádob, které se duchu zemřelého měly každodenně předkládat – o Iufaově skromnosti svědčí to, že jde maximálně o čtyři –, a také forma (košík, miska nebo jiná nádoba), v jaké se obvykle předkládaly, spolu s malou postavičkou obětujícího kněze. Doprovod této scény tvoří i obvyklá obětní formule („Kráľ dává zádušní oběť ...“) a říkadlo 223 z Textů pyramid, které mělo obdobný význam.

1 V jarní části expedice 2004/2005 pracovali pod vedením prof. Dr. Miroslava Věrněra, Dr.Sc. egyptologové doc.dr. Ladislav Bareš a Dr. Květa Smoláriková, architekt ing. Michael Balík, CSc. a restaurátor ing. Martin Dvořák. Nejvyšší radu pro památky zastupovala inspektorka sl. Naglaa Ahmad Fuád, dělníci pracovali pod osvědčeným vedením vrchních předáků Muhammada (Tallála) Abdo el-Kerétiho a Ahmada Abdo el-Kerétiho. Práce trvaly od 14. března do 27. dubna 2005.

2 K předchozím výzkumům v Iufaově hrobce viz Bareš (2002: 24–25; 2003: 216–218; 2004), Bareš – Dvořák – Smoláriková – Strouhal (2002: 97–105, s uvedením starší literatury), Bareš – Bárta – Smoláriková – Strouhal (2003: 147–149), Bareš – Smoláriková – Strouhal (2005: 95–106).

Dlouhé sloupce náboženských textů zcela pokrývaly i vnější stranu dna spodní části Iufaova vnitřního sarkofágu. Za zmínku stojí, že jde o texty obdobné výzdobě v jižní části východní stěny, které se mj. týkaly obětování plátna používaného k ovinování mumie, resp. posvátných olejů a mastí, jako jsou říkadla 414, resp. 81 z Textů pyramid. Kromě nich jsou tu zaznamenána říkadla 245–246, 356–357, 364–365, 373, 592–593, 634–635, 670 a 677 z Textů pyramid a 362–363 a 530 z Textů rakví.

Také stěny prohlubně uvnitř vnějšího sarkofágu, do níž byl uložen vnitřní antropoidní sarkofág, jsou zcela pokryty scénami a texty v nízkém reliéfu. Pouze na tomto místě byly navíc hieroglyfické značky i postavy bohů ještě pracně vybarveny červenou, modrou, zelenou a žlutou barvou. Za hlavou zemřelého byla dvě zobrazení vládce bohů Re-Harachteje, jehož doprovázely ochranné bohyně Sachmet a Bastet (na pravém boku sarkofágu, tedy na severní stěně), resp. Vadžet a Šesemet (na levém boku, tedy jižní straně). Pozoruhodné je i zobrazení dvojice bohů Tutua (v podobě kráčející sfingy) a Hora (v podobě sokola s ocasem zakončeným hadí hlavou), které patří k nejstarším dochovaným zobrazením této jejich formy⁴. Texty, které se zde nacházejí, obsahují hymnus k uctění bohyně Sachmety, oslavu Nového roku, spojenou mj. i s bohem Reem, text oslavující vítězství boha Rea nad hadem Apopem, který symbolizoval veškeré zlo, a řadu dalších textů. Na západní stěně této prohlubně jsou zaznamenány krátké texty, které se týkaly obětních darů, zejména říkadla 40–79 a 106 z Textů pyramid.

Nelehký úkol představovalo kopírování textů na stěnách pohřební komory Padihorovy hrobky, jejíž rozměry (délka 2,4 m, šířka 0,9 m a výška maximálně 1,25 m) by v leckom mohly vzbudit až klaustrofobické pocity. Navzdory malým rozměrům pokrývají texty vytesané v zahluobeném reliéfu všechny stěny této komory a zčásti i její strop. Ve všech případech jde o úryvky z velkých souborů náboženských textů, běžně používané v této době. Na západní stěně to jsou ve dvanácti sloupcích říkadla 77, 78, 81 a 25 Textů pyramid, které doprovází zobrazení nádob na sedm posvátných olejů a dalších obětí pro uspokojení potřeb ducha zemřelého. Severní i jižní stěna jsou zdobený vždy 28 sloupci textu – na severu to jsou říkadla 268 a 269 z Textů pyramid, na jihu říkadla 151, 625, 208, 716 a 352 z Textů rakví. Na východní stěně je nad vstupem zachycena obětní scéna s výčtem kýžených obětí. Tři sloupce textu zdobí i strop, což představuje jediný dosud známý doklad mezi všemi pohřebními komorami v šachtových hrobkách dosud v Abúsíru odkrytých. Jsou zde zachyceny části říkadla 249, 251 a 252 z Textů pyramid, v nichž je zemřelý mj. ztotožňován s bohem Nefertemem, který se při východu slunce v podobě lotosového květu vynořuje z vodní hlubiny.

Výzdoba Padihorovy hrobky obsahuje drobný, ale velmi zajímavý detail, který umožňuje blíže poznat postup práce písařů a řemeslníků, kteří ji zdobili. Na několika místech jsou totiž již hotové a v reliéfu vytesané hieroglyfické značky dodatečně opraveny černou barvou do správného tvaru. Je tedy velmi pravděpodobné, že kameníci, kteří značky tesali, neuměli číst a nedokázali se vždy přesně orientovat v předkresu, který na stěny nanesl písař nebo písaři. Jde o malou hrobku spíše nižšího úředníka, a proto nelze zcela vyloučit, že i ten, kdo původně značky na stěny předkresloval, si nebyl vždy jist jejich správnou podobou. V té době se běžně psalo velmi zjednodušeným a kurzivním démotickým písmem, v němž se původní obrázková podoba jednotlivých značek do značné míry ztrácela a je vcelku pravděpodobné, že i předloha, ze které byl text opisován, byla psána některou ze zběžných variant egyptského písma, tedy hieraticky nebo démoticky.

Kromě epigrafických prací pokračovalo rovněž čištění a restaurování reliéfní výzdoby na stěnách Iufaovy pohřební komory a na obou jeho sarkofázích. V rámci příprav na předpokládané budoucí otevření této hrobky pro veřejnost, které egyptská strana plánuje, pokračovaly definitivní úpravy vnitřního prostoru – k tomu viz příspěvek M. Balíka.

Vzhledem k úvahám o možném zpřístupnění Vedžahorresnetovy hrobky pro veřejnost byla krátkodobě

³ K výzkumu Padihorovy hrobky viz Bareš – Dvořák – Smoláriková – Strouhal (2002: 105–106).

⁴ K tomu viz Kaper (2003: 259–260).

otevřena i pohřební komora v této hrobce a ověřen její současný stav. Kromě značné vlhkosti, způsobené blízkostí hladiny spodní vody, zde nebyly zjištěny žádné problémy. Eventuální otevření této hrobky pro veřejnost, které opět plně závisí na rozhodnutí příslušných egyptských úřadů, by si ovšem vyžádalo další poměrně rozsáhlé úpravy, především vybudování schodiště ve východní přístupové šachtě a osvětlení (včetně příslušné elektroinstalace) jak v této šachtě, tak ve vlastní pohřební komoře.

Literatura

Bareš, Ladislav

- 2002 „Archeologické výzkumy v Abúsíru na jaře 2002“, in: Mynářová, Jana (ed.), *Pražské egyptologické studie* 1, s. 24–32;
 2003 „Abúsír – jaro 2003“, in: Mynářová, Jana (ed.), *Pražské egyptologické studie* 2, s. 215–221;
 2004 „Iufaova hrobka v Abúsíru – sezóna 2003/2004“, in: Mynářová, Jana (ed.), *Pražské egyptologické studie* 3, s. 171–182;

Bareš, Ladislav – Bárta, Miroslav – Smoláriková, Květa – Strouhal, Eugen

- 2003 „Abusir – Spring 2002“, *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde* 130, s. 147–159;

Bareš, Ladislav – Dvořák, Martin – Smoláriková, Květa – Strouhal, Eugen

- 2002 „The shaft tomb of Iufaa at Abusir in 2001“, *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde* 129, s. 97–108;

Bareš, Ladislav – Smoláriková, Květa – Strouhal, Eugen

- (2005:95-106) „The Saite-Persian Cemetery at Abusir in 2003“, *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde*;

Kaper, O.

- 2003 *The Egyptian God Tutu. A study of the sphinx-god and master of demons with a corpus of monuments*, Leuven – Paris – Dudley, MA: Peeters [Orientalia Lovaniensia Analecta 119].